

51. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 157. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 106. vuosikerta

2/2020

Kasvatus

Tämän 50-vuotisjuhlanumeron toimittivat

Risto Rinne – Leena Holopainen – Jyri Lindén – Auli Toom

Pääkirjoitus

Risto Rinne, Leena Holopainen, 92 Koulutuksen ja kasvatuksen tutkimukselle
Jyri Lindén & Auli Toom on kasvava yhteiskunnallinen ja
sivistyksellinen tilaus

Artikkeleita

- Piia Seppänen, Sonia Lempinen, 95 Edu-bisnes peruskoulussa:
Nina Nivanaho, Iida Kiesi & Martin Thrupp Kohti "eduekosysteemiä"
- Hannu Simola 113 Koulun muuttamisen antinomiat –
Koulutussosiologinen näköala kohti
realistisia utopioita
- Päivi Atjonen, Mira Huusko, 129 Vuosina 2010–2016 julkaistujen
Satu Perälä-Littunen & Sanna Niukko kasvatustieteellisen alan väitöskirjojen
rakenteellinen tarkastelu
- Mirjamaija Mikkilä-Erdmann & 142 Tutkimusperusteinen luokanopettaja-
Tuike Iiskala koulutus tänään ja tulevaisuudessa
– "Sivistystä tieteestä"
- Juhani Tähtinen, Arto Jauhiainen & 153 Kasvatus-lehden
Paula Vitie kokovartalokuva 1990–2018
- Sara Sintonen 168 "Et ne tietää, et toi on hyvä ihminen"
– Varhaiskasvatuksen opettajuus
J.A. Hollon hengessä

Lyhyempiä kirjoituksia

- Tero Järvinen 180 Syrjäytymisen poliittiset tulkinnat
- Tiina Soini, Janne Pietarinen & Kirsi Pyhälto 186 Koulun kehittämisestä opittua:
Havaintoja merkityksen rakentamisen
tärkeystä
- Jouni Välijärvi 195 Miten suomalainen peruskoulu pärjää?
- Arniika Kuusisto 204 Monikulttuurinen luokkahuone
kolmantena tilana?

Kolumni

- Kari Uusikylä 215 Missä viipyy kasvatustieteen pelikirja?

Puheenvuoroja

- Ville Okkonen 217 Historiallinen katsaus kouluvalinta-
politiikkaan Suomessa ja Ruotsissa
- Jukka Husu & Auli Toom 225 Suomalainen opettajankoulutus –
uutta suuntaa hakemassa?
- Ari Antikainen 235 Tulkintoja suomalaisen
koulutusyhteiskunnan muutoksesta

Ajankohtaista • Tapahtumia

- Risto Rinne & Jyri Lindén 243 Opetusministeri Li Andersson:
Koulutuspolitiikka tarvitsee
suunnanmuutoksen

Kirja-arviointeja

- Risto Rinne 249 Vanhuuden viisas voima
- Matti Rautiainen 251 Vallankumous alakuppilassa
- Janne Säntti 254 Järkeviä utopioita ja pessimismii ilman epätoivoa
- Tommi Wallenius 257 Koulutuksen laadun ja laadunarvioinnin dynamiikat kehittyvissä talousmahdeissa
- Petteri Hansen 260 PISA ja koulutuksen paikalliset mielikuvamarkkinat

Päätoimittajien palsta

- Erkki Aho 264 Puolen vuosisadan takaa
- Tapio Vaherva 265 Helsingistä Jyväskylään
- Jouni Välijärvi 266 Vuosituhannen vaihteesta kohden avartumista?
- Jyrki Hilpelä 268 Tiedettä suomeksi kaikesta huolimatta
- Arto Jauhiainen & Juhani Tähtinen 270 Kaksin Kasvatusta päätoimittamassa
- Janne Varjo 273 Kaksi kautta

English Summaries

275

Kirjoittajat

278

Koulutuksen ja kasvatuksen tutkimukselle on kasvava yhteiskunnallinen ja sivistyksellinen tilaus

Tänä vuonna 2020 Kasvatus-lehti täyttää 50 vuotta. Se perustettiin vuonna 1970 jatkamaan kasvatustieteellisen tutkimuksen julkaisemisen kunniakasta perintöä. Lehti syntyi tuolloin 107-vuotisjuhliiaan viettäneen Kasvatusopillisen aikakauskirjan ja 56-vuotissyntymäpäiviään viettäneen Kasvatus ja koulu -lehden jatkajaksi. Ensimmäinen päätoimittaja oli kasvatustieteen suurmies, kolmessa yliopistossa vaikuttanut professori Matti Koskenniemi. Toimittajana tuolloin toimi professori Juhani Karvonen. Yhteiskunnan sukupuoleen kietoutunutta tuolloista valtapoliittista tilannetta kuvaa, että toimitusneuvostokin muodostui pelkästään miehistä; siellä istuivat Erkki Aho, Urpo Harva, Matti Hietala, Matti Koskenniemi, Oiva K. Kyöstiö, Veli Nurmi, Manu Renko ja Martti Ruutu.

Viiden vuosikymmenen ajan Kasvatus-lehti on seurannut valppaasti kasvatuksen ja koulutuksen tutkimuksen kehitystä ja luonut lukijoilleen näkymää kentän parhaaseen suomenkieliseen tutkimukseen. Sen kunniakas yli puolentoista vuosisadan perinne kertoo vahvuudesta, tarpeesta ja pysyvyydestä. Puolikin vuosisataa on jo historiallisena aikana riittävä kertoakseen kasvatustieteellisen tutkimuksen muutoksista ja uusista avauksista. Vielä vuonna 1970 rakennettiin toiveikkain mielin peruskoulua, hyvinvointivaltiota sekä akateemista opettajankoulutusta ja luotettiin koulutuksen kaikkivoipaisuuteen kansakuntamme ongelmien ratkaisijana sekä hyvinvoinnin ja tasa-arvon kartuttajana. Sen jälkeen Kasvatus-lehti on kohdannut myös 1980-luvun koulutuspolitiikan käänteen ja 1990-luvun alun laman, sittemmin 2000-luvulla koulutususkon hiipumisen ja 2010-luvun rajut koulutuksen ja tutkimuksen säästötoimet. Se on todistanut jopa joidenkin yhteiskunnallisten voimien suunnalta suoranaista koulutuksen ja tutkimuksen halveksuntaa.

Kasvatus-lehti on maassamme kasvatustieteellisen tutkimuksen ehdoton lippulaiva, joka JUFOn kilpailuissakin ainoana alan suomenkielisenä julkaisuna sijoittuu tasolle 2. Ollaan Julkaisufoorumin tasoluokittelun onnistuneisuudesta mitä mieltä tahansa, tämä osoittaa, että tänäkin päivänä suomalainen tiedeyhteisö näkee lehden laadun korkeana.

Omien ajatusten ja tutkimushavaintojen näkyvyydestä Kasvatuksen sivuilla on oltu ja ollaan ilahduttavasti edelleen valmiita kilvoittelemaan. Kasvatus on näyttäytynyt houkuttelevana tieteellisenä foorumina paitsi kasvatustieteeseen myös laajemmin ihmis- ja yhteiskuntatutkimukseen paikantuvien tutkijoiden ja tutkimusryhmien keskuudessa. Kohti nykypäivää tultaessa tämän aseman säilyttäminen on tullut entistä vaativammaksi. Pienen kielialueen kansallisten vertaisarvioitujen tiedelehtien elintila on käynyt aiempaa ahtaammaksi, kun sekä tiede-

kustantamisen että julkaisupolitiikan lainalaisuudet ovat järjestäytyneet uudenlaisen markkinalogiikan mukaisesti.

Kansainvälisen tiedekustantamisen kaupallisen logiikan murros, pääpainon siirtyminen sähköisiin julkaisualustoihin sekä vielä muotoutumassa olevat avoimen tieteen pelisäännöt ovat tuoneet aineistot tutkijan omalle työpöydälle. Kehitys on pääsääntöisesti helpottanut tutkijoiden työtä, mutta se on samalla johtanut polarisaatioon, jota seuraamme vakavina. Vauraiden maiden keskinäinen kilpailu tieteellisistä saavutuksista ja huippuja tavoitteleva tiedepolitiikka näyttäisivät löytävän kumppanikseen samaa peliä pelaavat kaupalliset tiedekustantajat. Tässä pelissä ensimmäisiä häviäjiä ovat kehittyvien maiden yliopistot. Ajan kuluessa näemme, johtako kehitys lopulta myös tilanteeseen, jossa kansalaisten pääsy tieteelliseen tietoon polarisoituu edelleen. Tämä ei tutkimustenkään mukaan tee hyvää demokratiakehitykselle.

Aikakauskirja Kasvatuksen, kuten lehden virallinen nimi kuuluu, merkitystä voi tarkastella nimenomaan suomalaisen sivistyskertomuksen tulkkina ja rakentajana. On erittäin arvokasta, että kasvatus-tieteen alan tutkijat ovat julkaisseet artikkeleitaan laajasti ja monipuolisesti Kasvatus-lehdessä ja saattaneet ajankohtaiset tuloksensa paitsi suomalaiselle tiedeyhteisölle myös yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kasvatus-lehdellä on vuosien aikana ollut tärkeä rooli uusimman tutkimustiedon tuomisessa oppilaitoksiin. Koulutkin ovat tilanneet lehteä, ja sitä on luettu opettajainhuoneissa. Onpa joku tutkimuksesta kiinnostunut opettaja saanut siitä pontta hakeutua tekemään jatkotutkintoakin!

Artikkelien kieliasuun ja tekstin sisäiseen logiikkaan on Kasvatuksessa kiinnitetty aina paljon huomiota, kiitos ammattitaitoisten ja omistautuneiden toimittajien ja päätoimittajien. Ajatuksena on ollut paitsi tuottaa monipuolista ja korkeatasoista tieteellistä sisältöä myös julkaista maailman monimutkaisia ongelmia ja niihin vastauksia nimenomaan suomen kielellä. Juhlavuoden kunniaksi lienee paikallaan jakaa kiitosta kaikille suomenkielisille tiedelehdille; niiden perintönä meillä on käytettävissämme varsin rikas kasvatus-tieteellisen alan tieteellinen sanasto omalla kielellämme. Tämän sanaston merkitys opetussuunnitelmille eri koulutusasteilla on merkittävä. Se on kriittisen tärkeä osanen kansalaisten osallisuudessa ja demokratiassa.

Kasvatus-lehteen valikoituneet tutkimukset heijastavat mielenkiintoisella tavalla eri aikakausina eri tavoin painottuneita tutkimusstrategioita, aineistonhankintamenetelmiä ja aineistojen analyysimenetelmiä. Esimerkiksi 1980-luvulla vallinnut laadullisten ja määrällisten analyysimenetelmien vastakkainasettelu ja siten oman valitun menetelmän ponnekas puolustelu ja toisen kriittinen arvostelu on vaihtunut 2000-luvulla monimenetelmällisen tutkimuksen hyväksymiseen ja menetelmien yhdistämiseen. Samaan aikaan kasvatus-tieteellistä tutkimusta tehdään entistä useammin monitieteisissä tutkimusryhmissä, joissa tutkimusongelman tarkasteluun valjastetaan eri alojen asiantuntemusta ja teorioita. Näin on voitu tarkastella tutkittavia ilmiöitä kasvatus-tieteellisinä, mutta myös vaikkapa psykologisia tai teknologisia ilmiöitä on tarkasteltu kasvatuksen ja opetuksen näkökulmasta. Ainoana suomenkielisenä Julkaisufoorumin johtavan tason kasvatus-tieteellisenä lehtenä Kasvatus on historiansa aikana tarjonnut foorumin koko laajan kasvatusalan, myös esimerkiksi varhaiskasvatuksen, erityispedagogiikan tai korkeakoulupedagogiikan, tutkimukselle. Myös tämä on omiaan lisäämään tutkimusta tekevien ja lukevien henkilöiden ymmärrystä kasvatusalan kysymysten monimuotoisuudesta.

Kasvatuksen 50-vuotisjuhlateemanumeron olemme koonneet lehden historiaa kunnioittaen. Teemanumero tarkastelee kasvatus-tieteellistä tutkimusta laajasti. Lehden artikkelit ja muut tekstit nostavat tarkasteluun kasvatuksen ja koulutuksen ilmiöiden *yhteiskunnallisuuden*, esimerkiksi näiden suhteen yhteiskunnan rakenteisiin tai muutokseen. Teksteissä käsitellään myös sitä, miten kasvatus-tieteellinen tutkimus on itse muuttunut, miten se seuraa aikaansa ja sopeutuu yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin reunaehtoihin sekä miten se pyrkii ja pystyy niihin vaikuttamaan.

Tämä juhlalehti poikkeaa hieman Kasvatuksen tavanomaisesta toimituksellisesta linjasta. Ensinäkin se pitää sisällään aiemmin luokittelemattomia tekstityyppejä ja osioita. Tällaisia ovat esimerkiksi aiempien päätoimittajien lyhyiden muistelujen perusteella kirjoitettu Päätoimittajien palsta ja tuoreen opetusministerin haastattelu. Kasvatus-lehden kirjoittajaohjeista poiketen myös tekstityyppien välisiä rajoja on juhlanumerossa tulkittu vapaammin. Myös kirjoitusten ohjepituuksissa on joustettu.

Olemme toimituksellisesti tavoitelleet lukukokemusta, jossa näkyvät niin historialliset suuret linjat, uudet kuvakulmat kuin ajankohtaistulkinnatkin. Tämä on tarkoittanut hivenen normaalia suurempaa liikkumavaraa ja joustoa muodon lisäksi myös muutamissa tyyllillisissä asioissa. Tarkoituksena ei ole muuttaa toimivia ja hyväksi havaittuja käytäntöjä vaan kutsua lukijaa pysähtymään kasvatuksen ja koulutuksen tutkimuksen laajojen kaarien äärelle ja peilaamaan omia kokemuksiaan historiaa ja tämän päivän haasteita käsittelevien juttujen avulla. Kaikesta tästä on vastuussa tämän erikoisnumeron toimituskunta.

Risto Rinne, Leena Holopainen, Jyri Lindén & Auli Toom

Jälkilause

Pääkirjoituksen viimeistelyn jälkeen olemme niin Suomessa kuin maailmalla kokeneet nopeasti leviävän ja joukoittain ihmisiä tappaneen koronaviruspandemian. Se on hetkessä osoittanut, kuinka haavoittuvaisia kansakunnat ovat. Näemme myös sen, kuinka suhteellisia ovat monet ihmisoikeuksiin kuuluvat perusvapaudet, esimerkiksi kokoontumisen vapaus ja vapaa liikkuvuus tai oikeus työhön. Poikkeustilan oloissa valtiot voivat demokraattisella päätöksenteollaan vahvasti rajoittaa näitä oikeuksia. Samoin ne voivat päättää koulujen ja yliopistojen sulkemisesta tai käskä järjestämään oppimista, opetusta, tutkimusta ja koulutusta täysin toisin tavoin.

Elämme keskellä rajoitettua yhteiskuntaa emmekä tätä kirjoitettaessa vielä tiedä, miten tämä kaikki vaikuttaa koulutuksen tasa-arvoon tai ihmisoikeuksiin pysyvämmiin. Tähän Kasvatus-lehden historianumeroon on erityisen tärkeä kirjoittaa, että erilaisista pandemioista, sodista ja hätätiloista on selvitty aina ennenkin ja niin selvittää nykyin.

Monet kriittiset tutkijat ja intellektuellit niin Suomessa kuin ulkomailla ovat korostaneet myös sitä, että tästä pandemiasta voidaan jotakin oppiakin. Näyttää siltä, että "totuuden jälkeinen maailmamme" alkaa jälleen entistä vankemmin uskoa totuuteen ja tieteeseen ja torjua populistisia, etenkin sosiaalisen median lietsomia suoranaisia valheita, kuten esimerkiksi suomalainen emeritusprofessori Ilkka Niiniluoto ajan tapahtumia analysoi. Oppimisella, koulutuksella, kasvatuksella, tutkimuksella ja kasvatustieteillä on jälleen laajempaa kaikupohjaa. Tarkkaan on kuitenkin vaalittava sitä, että vapautemme ja koulutuspolitiikkamme demokraattiset peruspilarit säilyvät hengissä ja entisestään kohenevat.